

şEYH şABAN-I VELİ DERGÂHININ SON şEYHİ ATÂULLAH ARMAÿ EFENDİ'NİN HAYATI VE şİİRLERİ

The Life and Poetry of Ataullah Armay Efendi, The Last Sheikh of the Sheikh

Shaban-i Veli Durgah

Prof. Dr. Eyüp AKMAN*

Z

şabaniye, Halvetiyye tarikatının bir kolu olan Cemâliye'nin bir şubesidir. Kastamonu'da şeyh şaban-ı Veli'ye izafeten XVI. yüzyılda teşekkül etmiştir. Kastamonu'da şaban-ı Veli'den sonra posta on yedi şeyh oturmuştur. Bunların sonuncusu şeyh Mehmet Atâullah Armay Efendi'dir. 1882-1942 yılları arasında yaşamıştır. Hem anne hem de baba tarafından şeyh ailesine mensuptur. Annesi, Hâlidî tarikatı şeyhlerinden şeyh Ahmed Siyâhî'nin torunudur. Atâullah Efendi 19 Mart 1897 tarihinde posta oturmuştur. Çok yönlü bir şahsiyettir. şiire, musikiye meraklıdır. Ataullah Efendi'nin zaman zaman siyasi faaliyetleri de olmuştur. 1910 yılında Kastamonu İstinaf Mahkemesi yeliğine seğilmiştir. Sultan Mehmed Reşad'ın tahta çıkışını tebrik için İstanbul'a giden heyetin içinde yer almıştır. 1912 tarihinde İttihat ve Terakki Cemiyeti murahhaslığına tayin edilmiş, 1333 Hicrî yılında da (1914) cemiyetin mesul kâtipliğine seğilmiştir. Meşrutiyet Dönemi'nde Donanma Cemiyeti Meclis-i Umûmî azalığında bulunmuştur. Millî Mücadele'de Kastamonu'da aktif rol almış, bu sreğte mühim katkıları grlmştir. Bu yazımızda Ataullah Efendi'nin hayatı ve şeceresi üzerinde durulmuş ve onun şairlik yönüne vurgu yapılarak beş şiirine yer verilmiştir. Atâullah Efendi ile ilgili belgeler ekler kısmına ilave edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, şeyh Ataullah Armay Efendi, şeyh şaban-ı Veli, şeyh şaban-ı Veli Trbesi, Kastamonu.

ABSTRACT

The şabaniye is a branch of the Cemaliye, itself a sub-order of the Halvetiyye Sufi order. It was established in Kastamonu in the 16th century and is attributed to Sheikh Shaban-ı Veli. Following Shaban-ı Veli, seventeen sheikhs held the position in Kastamonu. The last of these was Sheikh Mehmet Ataullah Armay Efendi, who lived between 1882 and 1942. He came from a family of sheikhs on both his mother's and father's sides. His mother was the granddaughter of Sheikh Ahmed Siyahi, one of the sheikhs of the Halidi order. Ataullah Efendi assumed the position on March 19, 1897. He was a multifaceted personality, with interests in poetry and music. Ataullah Efendi also engaged in political activities from time to time. In 1910, he was elected as a member of the Kastamonu Court of Appeal. He was part of the delegation that went to Istanbul to congratulate Sultan Mehmed Reşad on his accession to the throne. In 1912, he was appointed as a representative of the Committee of İttihat ve Terakki, and in the Hijri year 1333 (1914), he was elected as the society's secretary. During the Constitutional Era, he served as a member of the General Assembly of the Navy Society. He played an active role in Kastamonu during the National Struggle, making significant contributions throughout this period. This article focuses on the life and genealogy of Ataullah Efendi, emphasizing his poetic side and including five of his poems. Documents related to Ataullah Efendi are provided in the appendix.

Keywords: Sufism, Sheikh Ataullah Armay Efendi, Sheikh Shaban-ı Veli, Sheikh Shaban-ı Veli Shrine, Kastamonu.

* Kastamonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Kastamonu/TÜRKİYE, eakman037@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6440-1397.

GİRİŞ

Şeyh Mehmed Atâullah Armay Efendi, Şâ'bân-ı Veli dergâhının son şeyhidir. Asıl adı Muhammed Atâullah'dır. Nüfus kaydına göre 01.07.1882¹ tarihinde Kastamonu Hacı Hamza mahallesinde doğmuş, 25.12.1942 tarihinde vefat etmiştir. Babası mezkûr dergâhın on beşinci şeyhi Mehmed Said Efendi'dir. Bu Said Efendi'nin doğum tarihi, kaynaklarda farklıdır. Ziya Demircioğlu'na göre 1250/1834 yılında doğmuştur. Fazıl Çifçi ise bu tarihi 1235/1820 olarak vermektedir (2018: 222). 1246/1830 tarihli Kastamonu Hacı Hamza Mahallesi Nüfus defterinde ailenin kaydı bulunmaktadır. İlk iki hanedeki bilgiler şöyledir:

"Mahalle-i mezbûr imâmı kutbu'l-ârifin gavsü'l-vâsilin mürşidü's-sâlikin rehnümâ-yı tarikat-i pişvâ-yı hakikat vâsıl-ı sırr-ı sübhân Hazret-i Pîr Şa'bân kuddise sırruhu'r-rahmân âsitâne-i melâik-âşiyânlarında postnişin-i irşâd asâletlü salâhatlü Esseyyid Eş-seyh Abdurrahman Efendi ibni Mustafa sinn 70, oğlu on iki yaşında Esseyyid Mehmed Said² Molla Efendi".

Bu bilgilere göre Şeyh Mehmed Said Efendi 1818, babası Abdurrahman Efendi 1760 doğumlu olmaktadır. 1246/1830 tarihli sayım, Osmanlı devletinde yapılan ilk nüfus sayımıdır. Bu sayımda sadece erkekler sayılmıştır. Bunun sebebi, askerliğe elverişli olan erkeklerin sayısını tespit etmektir. Sayıma giren kişilerin yaşları da "tahmini" olarak tespit edilmiştir.

Mehmet Said Efendi; Şeyh Şaban-ı Veli postnişinlerinin doğum, cülus ve ölüm tarihlerinin yazılı olduğu bir belgeden³ anlaşıldığına göre 1235/1819 yılında doğmuş, 1251/1835 yılında posta oturmuş ve 2 Cemâziyelevvel 1308/14 Aralık 1890 tarihinde vefat etmiştir.⁴ 14 yaşında posta oturan Said Efendi 57 yıl şeyhlik yapmıştır.

Atâullah Efendi'nin annesi Hâlidî Dergâhı şeyhi Şeyh Ahmed Siyâhî'nin torunu, Şeyh Abdülaziz'in kızı Fatma Zehra hanımdır. Bu hanım; gazeteci yazar, Ziya Demircioğlu'nun⁵ halası olmaktadır.

Şeyhzâde Atâullah Efendi 1934 yılında çıkan soyadı kanunuyla "Armay" soyadını almıştır. Hicrî 1314 yılında Bolulu Naciye Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten üç çocuğu olmuştur. Eşinin ölümü üzerine Atâullah Efendi yine aynı sülaleden Fatma Müeyyed

¹ Kaynaklarda Atâullah Efendi'nin doğum tarihi farklı farklı verilmiştir. Ziya Demircioğlu, Atâullah Efendi'nin doğum tarihini bir eserinde 1297 olarak gösterirken (Demircioğlu, 1957: 56) bir başka eserinde bu tarihin 1884 olduğunu yazar (1990: 43). Fazıl Çifçi ise Atâullah Efendi'nin doğum tarihini 1298/1880 olarak kabul eder (2018: 233). Mezar taşında da doğum tarihi 1880 yazmaktadır. Bu farklılıklar, takvim çeşitliliğinden olsa gerektir. 1298 yılını Hicrî olarak kabul edersek karşımıza Miladî 1880/1881; 1298'i Rûmî olarak kabul edersek karşımıza 1882/1883 tarihleri çıkmaktadır. Nüfus kaydında doğum tarihi 1882 olduğuna göre 1298 tarihini Rûmî olarak kabul etmemiz gerekecektir. Nitekim postnişin listesinde de doğum tarihi H.1299'dur. Bunun Miladî karşılığı 1882 olmaktadır.

² Defterde bu isim yanlışlıkla olsa gerek, "Su'ûd" şeklinde yazılmıştır.

³ Bu belge Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi 3670/14 numaralı Şeyh Abdurrahman Zilî'ye ait olan "Vasiyetname" adlı eserin içinde yer almaktadır. Varak no: 2976

⁴ Ölüm tarihini Fazıl Çifçi 1306/1888 olarak verirken (2018: 224), Ziya Demircioğlu 20 Aralık 1306 olarak vermektedir (1973: 35). Abdülkerim Abdulkadiroğlu ise ölüm tarihini 2 Cemâziyelevvel 1307 olarak yazmaktadır (1991: 107). Fakat biz Şer'iyye sicillerinde ve postnişinlere ait belgede yer alan 2 Cemâziyelevvel 1308/14 Aralık 1890 tarihini kabul etmekteyiz. Bu belgeler ekler kısmındadır.

⁵ Mehmed Ziyaeddin Demircioğlu (d.1891-ö.1970)'nun babası Mehmed Arif, Mehmed Arif'in babası Abdülaziz, Abdülaziz'in babası da Şeyh Ahmed Siyâhî Efendi'dir.

hanımla evlenmiştir. İlk eşinden doğan çocukları kendisinden evvel vefat etmiştir (Çifçi, 2018: 235). Ailenin ayrıntılı şeceresi yazının sonunda yer almaktadır.

Atâullah Efendi; mahalle mektebi, İbtidai ve Rüştîye mekteplerini bitirmiştir. Önce Namazgah Medresesi müderrisi Amâ-zâde Hafız Mehmet Efendi'den, sonra da Mudurnulu Şeyh Mustafa Efendi'den ders ve icazet almıştır.

Bilindiği gibi tarikatlarda şeyhlik, babadan oğula geçmektedir. Baba Said Efendi öldüğünde Atâullah küçük olduğu için (8 yaşında) dönemin Kastamonu Valisi Abdurrahman Paşa, Şa'ban-ı Velî dergâhına oturması için Bolu'dan Şeyh İbrahim Şevki Efendi'yi getirmiştir. Vali ve Şevki Efendi, Atâullah ile yakından ilgilenmiş onun yetiştirilmesinde önemli rol oynamışlardır. Şevki Efendi, şiire ve musikiye meraklı biridir. Kendisi de şairdir ve bir divan tertip etmiştir.⁶ Onun şiir yazma kabiliyet ve hevesi Atâullah Efendi'ye de geçmiştir.

Altı buçuk yıl postta oturduktan sonra İbrahim Şevki, 13 Şevval 1314/17 Mart 1897 tarihinde vefat etmiş (Abdülkadiroğlu, 1991: 107) ve yerine 15 Şevval 1314/19 Mart 1897 tarihinde Atâullah Efendi geçmiştir. Onun posta oturması üzerine Âşık Fevzi, *Hâtırat-ı Fevzi* adlı eserinde bir tarih manzumesi yazmıştır:

“Şeyh Şa'bân-ı Velî kuddise sırruhu'l-‘âlî hazretlerinin dergâh-ı şerîfi post-nişîni merhûm ve magfûrûn-leh Şeyh Sa'îd Efendinin halef-i zî-şerefi edîb-i 'arîf lebîb-i zarîf 'Atâ'ullâh Efendinin post-nişînliğine dâ'ir manzûme-i tebrîkiyyedir. Târîh.

[mef'ûlû/fâ'ilâtûn/mefûlû/fâ'ilâtûn]

Feyz-i medîd irişdi dergâh-ı iktinâha
Şevk-i cedîd irişdi dervîş-i intibâha

Mahdûm-ı nîk-haslet nahl-ı güzîn-rıf'at
Pâk-i hasîb-fıtrat hâcet mi var güvâha

Dergâha intisâb it 'irfânı iktisâb it
Bu zâtı intihâb it hîç düşme iştibâha

Münşî-i nûkte-verdir tab'-ı nefîs-terdir
Bir şîr-zâde nerdir hâdim bu şer'-i râha

Ta'yîn olundı el-hakk bu mesnede muhakkak
Feyz bulursuñ mutlak var gir bu bâr-gâha

Târîhi *Fevzî* ma'lûm bu beyt içinde mefhûm

⁶ Bu divan hakkında Abdülkerim Abdülkadiroğlu şu bilgiyi vermektedir: Aslen Bolulu olup Divan sahibi bir şeyhtir. Divanı henüz basılmamış, bilinen iki nüshası üzerine yapılan bir çalışma tarafımızdan baskıya hazır hale getirilmiştir (1991: 65). Maalesef Abdülkerim Beyin bu çalışması basılamamıştır. Fakat 2007 yılında bu divan ile ilgili bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır (Tezcan, 2007).

Tebrik yazdı manzûm bu merd-i 'âlî-câha

Şeyh-zâde-i 'azîzâ 'Atâ'ullah Effendi Sene-i Kameriyye 1314
Şâyestedir veliyy makâm-ı ehlu'llâha Sene-i Kameriyye 1314" (1320: 37)

Atâullah Efendi, nüfus kaydına göre 25 Aralık 1942⁷ tarihinde vefat etmiştir. Kabri, Gümüşlece mezarlığında, Mehmet Feyzi Efendi'nin kabrinin sol alt tarafındadır.

Atâullah Efendi çok yönlü bir şahsiyettir. 1910 yılında Kastamonu İstinaf Mahkemesi üyeliğine seçilmiştir. Sultan Mehmed Reşad'ın tahta çıkışını tebrik için İstanbul'a giden heyetin içinde yer almıştır. 1912 tarihinde İttihat ve Terakki Cemiyeti Murahhaslığına tayin edilmiş, 1333 Hicrî yılında da (1914) cemiyetin mesul kâtipliğine seçilmiştir. Meşrutiyet Dönemi'nde Donanma Cemiyeti Meclis-i Umûmî azalığında bulunmuştur. Millî Mücadele'de Kastamonu'da aktif rol almış, bu süreçte mühim katkıları görülmüştür (Nalbant, 2023: 26).

Ünlü edip Süleyman Nazif'in Kastamonu valiliği yıllarında 1910 yılında çıkarttığı "Tiraje" adlı edebi dergiye abone olması, Ataullah Efendi'nin edebiyata olan merakı yanında onun modern biri olduğunu da gösterir.

Kastamonu İstiklal Mahkemesi heyetine de vilayet erkanı olarak katkıda bulunmuştur.⁸ İstiklal Savaşı'ndan sonra Atâullah Efendi'nin Cumhuriyet Halk Fırkası kurucu üyeleri arasında bulunması onun ne kadar aydın ve vatansever bir din adamı olduğunu gösterir. Nitekim onun bu hassasiyetini Atatürk de fark etmiş ve ona 1.3.1341 tarihli bir telgraf çekerek memnuniyetini bildirmiştir.⁹ Tekke ve zaviyelerin kapatılmasından dolayı bütün yetkileri elinden alınmış sadece imam ve hatip unvanlarıyla kalmıştır.

Atâullah Efendi'nin sosyal yönlerini saydıktan sonra onun şairlik yönüne gelebiliriz. O, şiire ve musikiye meraklı biridir. Kendisini yakından tanıyan, dayısının oğlu Ziya Demircioğlu, onun şairlik yönü hakkında şunları yazmıştır:

"Şeyh Ata Efendi'nin şiire ve edebiyata da merakı vardı. Birçok şairlerimizin divan ve eserlerini toplamış, zengin bir kütüphanesi vardı. Vefatından sonra yakın zamana kadar bu kitapları muhafaza edilmekte iken son günlerde bu kıymetli kitapların satıcıların eline geçtiğini esefle haber aldım. Şiire meraklı olduğundan tahmis ve gazel tarzında yazılmış birkaç parça eserini hayatta iken görmüştüm. Maalesef bu yazdığı şiirler de kitaplarıyla beraber satılmıştır" (1957: 58).

⁷ Abdülkerim Abdulkadiroğlu Şeyh Ata Efendi'nin ölüm tarihini 11 Şubat 1942 olarak vermiştir (1991: 107). *Doğrusöz Gazetesi*'nin 572 numaralı ve 29 Aralık (İlk kanun) 1942 tarihli nüshasında Ataullah Efendi'nin ölümü için bir yazı yazılmıştır. O yazıdan Ataullah Efendi'nin 24 Aralık Salı günü öldüğü net olarak anlaşılmaktadır. Nüfusa da ölüm tarihi 25 Aralık olarak yazılmıştır.

⁸ Kendisinin de yer aldığı mahkeme heyetinin fotoğrafı, ekler kısmındadır.

⁹ Telgraf metni: "Kastamonu'da Şeyh Şa'ban-ı Veli Postnişini Mehmet Atâ Bey'e, Ankara 1.3.1341/Halkın ibrâz buyurduğu yüksek idrâki ve Cumhuriyet-perverlik hissiyâtını kemâli şükran ve memnuniyetle müşâhade ediyorum. Muhterem halkımızın her taraftan yükselen harâretli lânet ve nefret hisleri karşısında irtica zihniyet ve menşelerinin ebediyyen eriyeyeceğine itimâdım kat'idir./Cümleye selâm ve hürmetlerimin tebliğini ricâ ederim efendim./Reisi Cumhur Gâzi Mustafa Kemâl (Çifçi, 2018: 237).

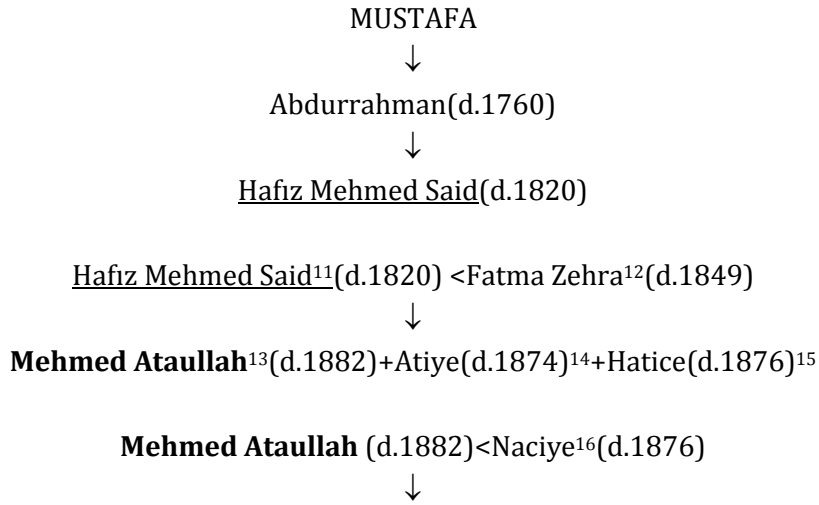
İhsan Ozanoğlu ise onun şairlik yönü hakkında şunları söyler: “Zarif, hassas ve bilgili bir şair, sabrı, mücahadesi ve seyr ü süluku ile kemal ehli bir mutasavvıftı. Makam ve devirlere âşina, teganni ve icrada mahir bir musikişinas olan merhumun kendisi ve sohbeti gibi kibar ve içli manzumeleri vardır” (1952: 69).

İhsan Ozanoğlu bir başka eserinde, Ataullah Efendi'nin şiire ve musikiye olan merakını belirttiikten sonra onun bir divan oluşturacak kadar şiiri olduğunu ifade eder. Ona bu şiirleri toplayıp bir divan oluşturup oluşturmayacağını sorduğunu ve şu cevabı aldığını söyler:

“Öyle bir taslak meydana getirdik amma gerek eslafa gerek ahlafe karşı mucib-i ar ve hicap sayarım neşr etmeyi... Sağlığında beni zem ve gaybet etsinler. Gücenmem. Fakat asla hoşlanmam medh ü senadan. Şiirlerimin bir değeri olsa hepsini size verirdim, yayınlayın deye. Hiçbirinin değeri yok bence.” Ozanoğlu ne kadar ısrar etmişse de şiirleri alamamıştır. Ataullah Efendi öldükten sonra da çocukları bu şiirleri vermeye yanaşmamıştır (1977: 62).

Ozanoğlu'nun da teyit ettiği, musikişinas bir şair olan Atâullah Efendi'nin şiirleri kaybolmuştur. Şiirlerinde “Atâ” mahlasını kullanmıştır. Bugün elimizde sadece beş şiiri vardır. Gazeteler veya diğer kaynaklar tarandığında bu sayının artacağından şüphe yoktur.

Şeyh Ataullah Efendi'nin Şeceresi¹⁰

¹⁰ Ataullah Efendi'nin şeceresi daha eskilere kadar gitmektedir. Biz, ilk nüfus sayımı olan 1830 tarihini ve günümüzdeki nüfus kaydını temel alarak bu şecereyi oluşturduk. Kişilerin adlarının yanına doğum tarihleri yazılmıştır.

¹¹ Ö.1890.

¹² Fatma Zehra Hanım, Şeyh Ahmed Siyâhî'nin torunu, Şeyh Abdülaziz'in kızıdır. Fakat nüfus kaydında baba adı İzzet yazmaktadır. Muhtemelen Aziz, sehven İzzet şeklinde yazılmıştır.

¹³ Ö.25.12.1942.

¹⁴ Ö.1964.Fetihci-zâde Hacı Hafız Mehmed Nuri Fetihci Efendi ile evlenmiştir. Çocukları; Mustafa Fetgullah (d.1901-ö.1963), Firdevs ve Fatma Bakiye (d.1894-ö.1986, eşi Hilmi Dedeoğlu)'dir.

¹⁵ Ö.1928.Şemsizâde Miralay Şemsettin Uluoğlu ile evlenmiştir.

¹⁶ Ö.1905.Baba adı Tevfik anne adı Hüsnüye.

Mehmed Selahattin(d.1900)+Ahmet Nasrettin¹⁷(d.1904)+Zeynep¹⁸(d.1901)

Mehmed Ataullah (d.1882) <Fatma Müeyyed¹⁹(d.1888)

Mustafa Hayrettin²⁰ (d.1912)+Mehmet Sait Fahrettin²¹(d.1915)+Yusuf
Rıfat²²(d.1916)+Mustafa Hayrettin²³(d.1914)+Hatice Meliha(d.1912)+Fatma Fitnat
Feriha²⁴(d.1913)+Fatma Sevim (d.1923)

1. Şeyh Ataullah Efendi'nin Şiirleri

Ataullah Efendi'nin elimizde beş şiiri bulunmaktadır. Burada bu şiirlerin incelemesine yer vermeden doğrudan şiir metinlerini vermekle yetineceğiz.

1- Âşık Fevzi'nin *Fusûl-ı Âşıkân* adlı eserinde yer alan
"fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilâtün/fâ'ilün" vezniyle yazılan şiir şöyledir:

"Hâlâ Şeyh Şa'bân-ı Velî Hazretlerinin Post-nişîni Şâ'ir-i Nevbâve 'Atâ'ullah
Efendi'niñ Bir Neşîde-i Rindânesidir.

Ömrüm oldukça unutmam iltifâtın ey perî
Lutf-ı mahsûsuñla memlû göñlümün her bir yeri

Şerbet-i vaslın beni ser-mest ü hayrân eyledi
Nûr-ı vechin ihticâb itdirdi mâh-ı enveri

Dûr tutma pîşe-gâh-i dîdeden cânâ sakın
İtmesün yağma sevâd-ı göñlümü gam leşkeri

Şerha şerha eylese müjgân okı sînem ne gam
Pâre pâre eylese cismim nigâhın hançeri

Esb-i fikr leng ü lagar ile 'Atâ meydân bulup
Vâdi-i güftârı geşt itdi bu gûne serseri" (Akman, 2024: 327).

¹⁷ Ö.1934.Eşinin adı Hacer. Kızları Reyhan. Reyhan'ın eşi de Hakkı Erkan.

¹⁸ Eşi, İhsangazili Mehmet Hilmi Omuzlo. Çocukları: Muammere, Numan, Abdurrahman, Salim, Remzi Omuzlu.

¹⁹ Bolulu'dur. Baba adı Süleyman Talat anne adı Hemire. 1940-1947 yılları arasında Kastamonu'da görev yapan Vali Ahmet Midhat Altıok'un eşi Ayşe Muhterem (d.1897-ö.1960) ile kız kardeşidir. Ataullah Efendi sözü geçen Vali ile bacanak olmaktadır.

²⁰ Ö.1930.

²¹ Eşi, Seydişehirli Münevver. Çocukları: Cem Doruk (eşi Sabiha; çocukları Fahrettin, Seda) ve Cemile Neşe.

²² Eşi, Altındağlı Hayriye. Çocukları: Zübeyde Tülay, Ahmet Ata, Nuriye Ayşe'dir.

²³ Ö.1992.Eşi, Altındağlı Emine Dürdane hanımdır. Kızları Hatice Ayla (eşi, Altındağlı Yavuz Kara Mete) ve Aynur (eşi, Burhan İlgün)'dur.

²⁴ Ö.2000.İlk eşi Çankırılı Osman Talat Öçgüder. Çocukları Hatice Neşe. İkinci eşi Balıkesir Karesili Ahmet Sezai Akabay. Oğulları Ersöz Ağabeyoğlu (d.1936)'dur.

2-Atâullah Efendi'nin bir diğeri Taşköprü hakkındadır. Bu şiiri 20 Kasım 1911 tarihinde Taşköprü'yü ziyareti esnasında yazmıştır. Aruzun "4 me fâ'ilün" kalıbıyla yazılan bu şiir şöyledir:

"Vatan olmuş cenâb-ı pîrimiz Şa'bân'a Taşköprü
Tarîk-i Halvetî'de zâtdır irfâna Taşköprü

Medâr-ı iftihârdır velâyet ehlinin ol pîr
Değil lâyük bu ihsândan ola bigâne Taşköprü

Azîzim Seyyid Ahmed hazretiyle azm edip geldik
Behişt oldu bu yüzden cümle ihvâna Taşköprü

Kuruldu meclis-i vahdet, bütün yârân edip rağbet
Huzzâr u hem kibârı hep muhibb erkâna Taşköprü

Hudâ müzdâd buyursun zevk-i aşkın cümlesin dâim
Atâ temşi server oldukça dervîşâna Taşköprü" (Çifçi, 2018: 112)

3- Atâullah Efendi'nin bir diğeri şiirinin adı "Hazret-i Sultân Şa'bân-ı Velî'den İstimdâd" adını taşır:

"Yâ Hazret-i Kutb-ı cihân
Eyle inâyet el-amân
Ey vâkıf-ı sırr-ı nihân
Eyle inâyet el-amân

Ey Gavs-ı Hak rûşen-zamîr
Nûrundan âlem müstenîr
Âcizlere ol dest-gîr
Eyle inâyet el-amân

Dil-haste vü bîcâreyim
Derd ile hem pür-yâreyim
Bilmem nasıl âvâreyim
Eyle inâyet el-amân

Hâk-i derin âlem senin
Âlem senin âdem senin
Mahzûn senin hürrem senin
Eyle inâyet el-amân

Derd-i dile lutf et devâ

Islâh ola hâl-i Atâ
Ey mahrem-i bezm-i bekâ
Eyle inâyet el-amân" (Demircioğlu, 1957: 58; Abdulkadiroğlu, 1991: 91)

4-Fazıl Çifçi'nin arşivinde²⁵ yer alan bir şiir de şöyledir:

"Pîr-i fahr-i risâlidir tarîk-i Halveti
Men-i bî-hidâyetdir tarîk-i Halveti²⁶

İntisâb et sıdkıla ol Hazret-i dergâha
Mazhar-ı lutf u şefaattır tarîk-i Halveti

Menzil-i maksûda ermek isteyen gelsün hemân
Musul u şâh-ı vilâyetdir tarîk-i Halveti

Bundadır sırr-ı hakîkat bundadır Atâ
Hâsıl kânı saâdetdir tarîk-i Halveti

Bülbülün âşıkları feryâd eder
Gelsin bağı melahatdır tarîk-i Halveti²⁷

Çıkma meydânı suver-i halka-yı tevhidden
Merca-i ehli melâmetdir tarîk-i Halveti"

5. İstimdâd-ı ez-Mü'ellif-i menâkıb-ı hazret-i pîr-i münîr mürşidînâ Eşşeyh Ömerü'l
Fu'âdî-i rûşen-zamir. Kuddise sırruhu²⁸

Eyâ kân-ı kerem Ömerü'l Fu'âdî
Sen oldun dergeh-i pîrin i'mâdı
Tarîk-i Halvete hak olsa hâdi
Bu beyti yâd ider bulan murâdı
Fu'âdî vâ Fu'âdî vâ Fu'âdî
Fu'âdî hâ'im-i fî külli vâdi

Rızâ-yı Hazret-i Hakk'a muvâfık
Nice hizmetler etdin pîre lâyık
Ez an cümle menâkıb ömre fâik

²⁵ Fazıl Çiftçi'ye bu şiiri Ataullah Efendi'nin torunu Ersöz Ağabeyoğlu göndermiştir.

²⁶ Bu beytin vezni bozuktur.

²⁷ Bu beytin vezni bozuktur.

²⁸ Bu şiir Kastamonu Yazma eserler kütüphanesinde yer alan Ömerü'l Fu'âdî'nin *Menâkıb ve Türbe-nâme* adlı eserinin içinde yer almaktadır. No: 3676/2, varak no 91/b.

Dir anı okuyan ehl-i hakâyık
Fu'âdî vâ Fu'âdî vâ Fu'âdî
Fu'âdî hâ'im-i fî külli vâdi

İlkâme itmeğe erkân-ı dîni
Temel yaptın diküp rûkn-i rekini
Tarîk-i halvetinin kümmelîni
Dimişler işbu beyt-i dil-nişîni
Fu'âdî vâ Fu'âdî vâ Fu'âdî
Fu'âdî hâ'im-i fî külli vâdi

Safâ-yı incizâb-ı bezm-i vahdet
Sana yapırdı bir tevhîd-i kesret
Bu asârı gören itmez mi hayret
Okur bu türbenin züvvârı elbet
Fu'âdî vâ Fu'âdî vâ Fu'âdî
Fu'âdî hâ'im-i fî külli vâdi

Senin bezminde ümîd-i Atâ'dan
Gelenler mest olur câm-ı safâdan
Yetişdir lem'a tevîk-i Hudâ'dan
Gönül müstagni olsun muktedâdan
Fu'âdî vâ Fu'âdî vâ Fu'âdî
Fu'âdî hâ'im-i fî külli vâdi

25 Reb'ül-evvel 1322[9 Haziran 1904]/Mehmed Atâullah bin Şeyh Mehmed Said. Hâdim-i müşârun-ileyh."

SONUÇ

Şeyh Atâullah Armay ile ilgili bu çalışmada ailenin şeceresi ortaya çıkarılmış, babasının ve kendisinin doğum ve ölüm tarihlerindeki karışıklıklar giderilmiştir. Şeyh Atâullah'a ait beş şiir tespit edilebilmiştir. Bu şiirlerden biri halvetilik için, biri Şeyh Şaban-ı Veli'den istimdad için, biri Ömerü'l Fu'âdî'den istimdad için, biri hazret-i pirin doğum yeri olan Taşköprü için, biri de aşk konuludur. Âşık Fevzi (d.1857-ö.1917), Atâullah için "Şâ'ir-i Nevbâve", yani yeni yetişmekte olan bir şair demektedir.

Atâullah'ın şiirleri bir dönemin ve bölgenin kültür hayatını yansıtması bakımından önemlidir. Osmanlı zamanında üst düzey kişiler (vali, paşa vb.) muhakkak bir güzel sanatla, özellikle de şiirle iştigal etmişlerdir. Bu durum, onların münevver kimliğini gösterir. Tarikat şeyhlerinin, mürit ve mürşitlerin de musiki ve şiirle uğraşmaları onların kültür seviyesinin

yüksekliğinin işaretidir. Makalemize konu olan Şeyh Atâullah Armay da devrinin münevver kimselerinden biridir. Edebiyatımızda rastladığımız zahid/kaba sofı tipi gibi köşesine çekilmemiş, her anlamda halkı aydınlatmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu vahim durumun farkına vararak devrin idarî yönetimine katkıda bulunmuştur. Onun kitaba, musikiye ve şiire olan merakı, onu devrinde ön plana çıkarmış, onu tam bir aydın/münevver kişi olarak göstermiştir.

İhsan Ozanoğlu'nun da belirttiği gibi Atâullah Efendi'nin şiir sayısının daha çok olduğu tahmin edilmektedir. Yapılacak yeni çalışmalarla şiirlerinin sayısı muhakkak artacaktır. Bu beş şiir bile, Atâullah Efendi'nin Kastamonu şairleri arasında yer almasını sağlayacaktır kanaatindeyiz. Ayrıca bu makale ile Ataullah Efendi'ye ve Şeyh Şaban-ı Veli tarikatına ait yeni belgeler gün ışığına çıkmış bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ABDULKADİROĞLU, Abdülkerim (1991). *Halvetîlik'in Şa'baniyye Kolu Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Külliyesi*, Ankara.
- AKMAN, Eyüp (2024). *Fusûl-ı Âşıkân (İshak-zâde Hasan Fevzi)*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Nfs 00921-00069.
- ÇİFÇİ, Fazıl (2018). *Hız. Pir Şeyh Şa'bân-ı Veli*, Ankara: Hız. Pir Şeyh Şa'bân-ı Veli Kültür Vakfı Yayınları.
- DEMİRCİOĞLU, M. Ziyaeddin (1957). *Kastamonu Evliyalari*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- DEMİRCİOĞLU, Ziya (1973). *Kastamonu Valileri (1881-1908)*, Kastamonu: Doğrusöz Matbaası.
- DEMİRCİOĞLU, Ziya (1990). *Şeyh Şa'bân-ı Veli ve Postnişinleri*, Kastamonu: Ayvatoğlu Matbaası.
- İshak-zâde Hasan Fevzi (1320), *Hatırât-ı Fevzî*. (Orijinal yazma metin).
- NALBANT, Hamdi (2023). *Millî Mücadele'de Kastamonu'da Din Adamları*, Ankara: Servî Yayınları.
- OZANOĞLU, İhsan (1952). *Kastamonu Kütüğü*, İstanbul: Şirketi Mürettibiye Basımevi.
- OZANOĞLU, İhsan (1977). *Divan Edebiyatı Genel Bilgi, Eleştiri, Dizi*, Cilt I, (Kastamonu İl Halk Kütüphanesi'nde Daktilo edilmiş metin).
- TEZCAN, Esmâ (2007), *Şevkî İbrahim Efendi Divânı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER²⁹

EK-1: 150 Demirbaş, 52 Sıra Numaralı ve 26 Safer 1311 Tarihli Şer'îye Sicili (Vesâyet ilamı)

Husus-i âti'l-beyanın mahallinde ketb ve tahrir ve fasl ve istimai için kibel-i şer'-i şerîf-i enverden irsal olunan Mahkeme-i Şer'îye Başkâtibi Hafız Hüseyin Rüşdü Efendi merkez-i vilayet olan Medine-i Kastamonu'da Hacı Hamza Mahallesi'nde vâki defin-i hâk-i ıtrnak olan Pîr Şeyh Şa'ban-ı Velî kuddise sırruhü'l-âînin dergah-ı şerifine varıp akd-i meclis-i şer'-i âlî ettikte dergah-ı şerîf-i mezkûr postnişini olup güzeran eden **bin üç yüz sekiz senesi cemaziyelevvelinin ikinci günü** irtihal-i dâr-ı bekâ eden Şeyh Hafız Mehmet Said Efendi ibni eş-Şeyh Hafız Abdurrahman Efendinin sulbî sağır oğlu Şeyh Hafız Mehmet Ataullah Efendi'nin validesi olup emanet ile ma'rufe ve istikamet ile mevsufe ve her vecihle umûr-i vesâyeti rû'yete kâdire idüğü zeyl-i vesikada muharreü'l-esami müslimîn ve mahalle-i mezkûrenin ihtiyar meclisi tarafından memhuren tevarüd eden mazbata mealinden müsteban olduğu inde's-şer'il-enver zâhir ve mütehakkik olan zâtı zeyl-i vesikada muharreü'l-esami müslimîn tarifleriyle ber veçhi şer'i muarrefe olan bâis-i hâze'l-vesika **Hafıza Fatıma Zehra Hanım ibneti Abdülaziz Efendi** sağır-i mumaileyh Mehmet Ataullah Efendinin vakt-i rüşd ve sedadına değin babası şeyh müteveffa-i i mumaileyhten müntakıl mâl-i mevrusu ile dergah-ı şerîf-i mezkûr varidatından hâsıl olan vazifesini hıfza ve muhasebesini rû'yete kibel-i şer'-i şerîf-i enverden vasi nasb ve tayin olundukta ol dahi ber veçhi muharrer vesayet-i mezkûreyi kabul ve merasimini vaktine kemâ yanbağı edaya taahhüt ve iltizam eylediğini katip mumaileyh mahallinde ketb ve tahrir ve maan meb'us ümena-i şer' ile meclis-i şer'a gelip alâ vukua inhâ ve takrir etmeğın ba'de't-tenfiz mâ hüvel vâki bittaleb ketb olundu. Filyevmi's-sâdis vel işrîn min Saferi'l-hayr sene ihdâ aşer ve selase mie ve elf. [26 Safer 1311/8 Eylül 1893]

Şühûdü'l-hâl:

Şeyh Arif Efendi; Duacızâde Hacı Ali Ağa; Karabaşzâde Hafız Hakkı Efendi; Yüzbaşızâde el-Hâc Hafız Mehmet Efendi; Dursunoğlu Ahmet Ağa; Müezzinoğlu Emin Efendi ve gayrihim.

EK-2: 150 Demirbaş, 53 Sıra Numaralı ve 26 Safer 1311 Tarihli Şer'îye Sicili (Verâset ilamı)

Husus-i âti'l-beyanın mahallinde ketb ve tahrir ve fasl ve istimai için kibel-i şer'-i şerîf-i enverden irsal olunan Mahkeme-i Şer'îye Başkâtibi Hafız Hüseyin Rüşdü Efendi merkez-i vilayet olan Medine-i Kastamonu'da Hacı Hamza Mahallesi'nde vaki defin-i hâk-i ıtrnak olan Şeyh Şa'ban-ı Velî hazretlerinin dergah-ı şerifine varıp akd-i meclis-i şer'-i âlî ettikte dergah-ı mezkûr seccade-nişini olup güzeran eden **1308 senesi cemaziyelevvelinin ikinci günü** irtihal-i dâr-ı bekâ eden Şeyh Hafız Mehmet Said Efendi ibni eş-Şeyh Hafız Abdurrahman Efendinin zevce-i menkuha-i metrukesi **Fatıma Zehra Hanım ibneti Abdülaziz Efendi** ile sulbî sağır oğlu Şeyh Hafız Mehmet Ataullah Efendi ve sulbiye kebire kızları Hafize **Atiye** ve **Hatice** hanımlara münhasıra olduğu mahza-ı hasm-ı câhidede ber nehci şer'i sabit ve sübut-i verasetlerine hükm-i şer'i lâhik ve tashih-i mes'ele-i mirasları bihükmi'l-feraiz 32 sehme münkasıme olup siham-ı mezkurdan 4 sehmi zevce-i mumaileyha Hafize Fatıma Zehra Hanım'a ve 14 sehmi ibn-i sağır mumaileyh Hafız Mehmet Ataullah Efendi'ye ve yedişerden cem'an 14 sehmi bintan-ı mezburetan Hafize Atiye ve Hatice hanımlara isabeti ba'de't-tahakkuki's-şer'i verese-i mumaileyhimden sağır Hafız Mehmet Ataullah Efendi'nin vakt-i rüşd ve sedadına değin tesviye-i umurunu rû'yete bâ hüccet-i şer'îye mansub vasisi validesi olup zâtı tarif-i

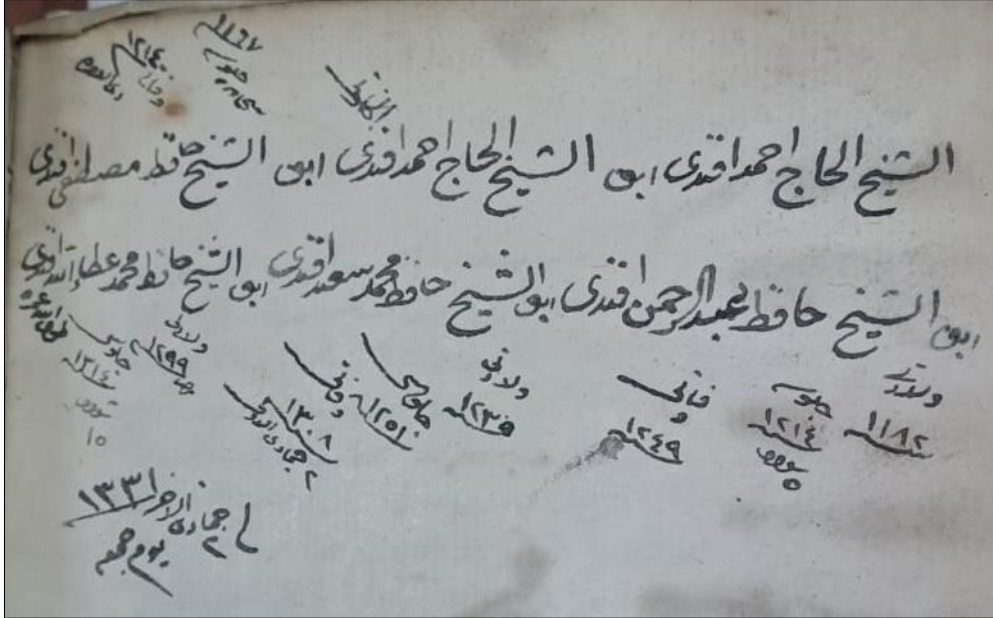
²⁹ Burada yer alan Şer'iyye Sicil bilgilerini Fazıl Çifçi göndermiştir. Kendisine teşekkür ediyorum. Aşağıdaki belge ve fotoğrafları da Melih Kuyulu'nun delaletiyle temin ettim. Ona da minnettarım.

şer'i ile muarrefe olan zevce-i mumaileyha Hafıza Fatıma Zehra Hanım meclis-i ma' kud-i mezkurda istinaf mahkemesi azasından Mükerrermetlû Hafız Osman Fevzi Efendi hâzır olduğu hâlde **damadı** olup işbu bâisü'l-vesika **Fetihçizâde Mükerrermetlû el-Hâc Hafız Mehmet Nuri Efendi** mahzarında bitav'iha bilverase ve bilvesaye takrir-i kelim ve tabir-i anî'l-meram edip zevcim müteveffa-yi mezbûr mumaileyhten müntakıl bilcümle zimem-i nasta olan hukukuyla sağır şeyh mumaileyhin dergâh-ı şerîf-i mezkûr varidatından olup şer'an ve nizamen ve ber muceb-i vakfiye ve berat-ı şerîfe hissesine isabet eden vazifesine ve dergah-ı mezkurca lazım gelen umûr ve hususuna müdahale ve taarruz edenlerin men'i ile taleb ve dava ve dergah-ı şerîf-i mezkura mahsus it'am-ı taamiyesi maaşını ahz ve kabz ve makbuzunu tarafıma irsal ve iysâle dergah-ı mezkurca evvel ve ahir lazım gelen muhasebesini rü'yete ve ve inde'l-icab muhakeme ve muhasama ve müdafaaya ve taleb-i tahlif ve min külli'l-vücuha sağır mumaileyh hakkında nef'i görüldüğü surette sulh ve ibraya ve husus-i mezkurun mütevakkıf olduğu umurun küllisine vekalet-i amme-i mutlaka-i sahiha-i şer'îye ile âheri tevkile mezun olarak mumaileyh Hafız Mehmet Nuri Efendi'yi tarafımdan bilverase ve bilvesaye vekil ve naib-i menab nasb ve tayin eylediğinde mumaileyh dahi ber veçhi muharrer vekalet-i mezkûreyi kabul ve merasimini kemâ yanbağı edaya taahhüt ve iltizam eylediğini katip mumaileyh mahallinde ketb ve tahrir ve maan meb'us ümena-i şer' ile meclis-i şer'a gelip alâ vukua inhâ ve takrir etmeğin ba'de't-tenfiz mâ hüvel vâki bittaleb ketb ve imla olundu. Filyevmi's-sâdis vel ısrîn min Saferi'l-hayr sene ihdâ aşer ve selase mie ve elf. [26 Safer 1311/8 Eylül 1893]

Şühûdü'l-hâl:

Şeyh Hafız Arif Efendi; Dergâh-ı mezkûr İmamı Karabaşzâde Hafız Hakkı Efendi; Eytam Müdürü Mustafa Salim Efendi; Yüzbaşızâde Hafız Mehmet Rasim Efendi; Duacızâde el-Hâc Ali Ağa; Dursunoğlu Muhtar Ahmet Ağa; Müezzinoğlu Muhzır Emin Efendi ve gayrihim.

EK-3:³⁰

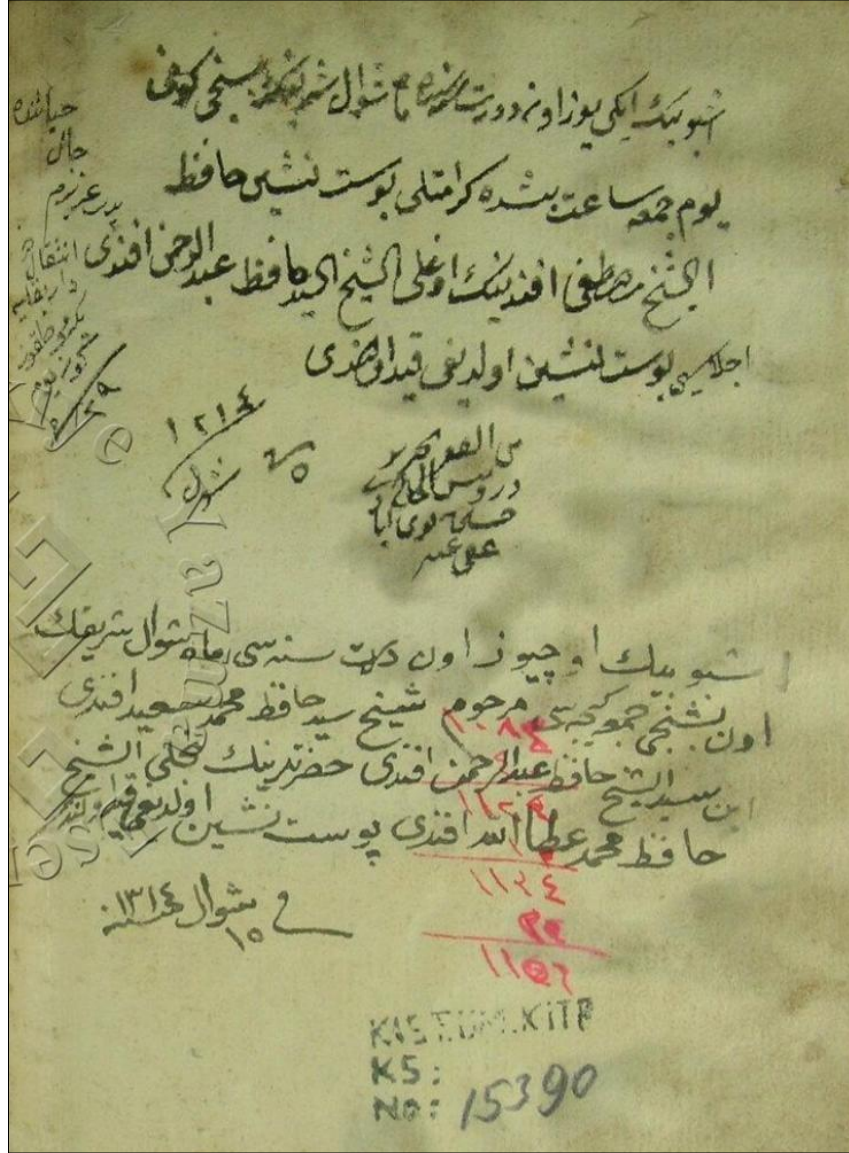

³⁰ Bu iki belge Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde yer alan Şeyh Abdurrahman Zilî'nin "Vasiyetnâme" adlı yazmasının içinde yer alır. No: 3670/18. Eserin son iki sayfasında kayıtlıdır.

Şeyhin adı	Velâdeti	Cülûsu	Vefâtı
Hafız Mustafa Efendi		1167/1753	1214/1799
Hafız Abdurrahman Efendi	1182/1768	5 Şevvâl 1214/2 Mart 1800	1249/1833
Mehmed Said Efendi	1235/1819	1251/1835	2 C.Evvel 1308/ 14 Aralık 1890
Mehmed Ataullah Efendi	1299/1882	15 Şevvâl 1314/ 19 Mart 1897	
2 Cemâziyelâhir 1331 /9 Mayıs 1913			

EK-4:

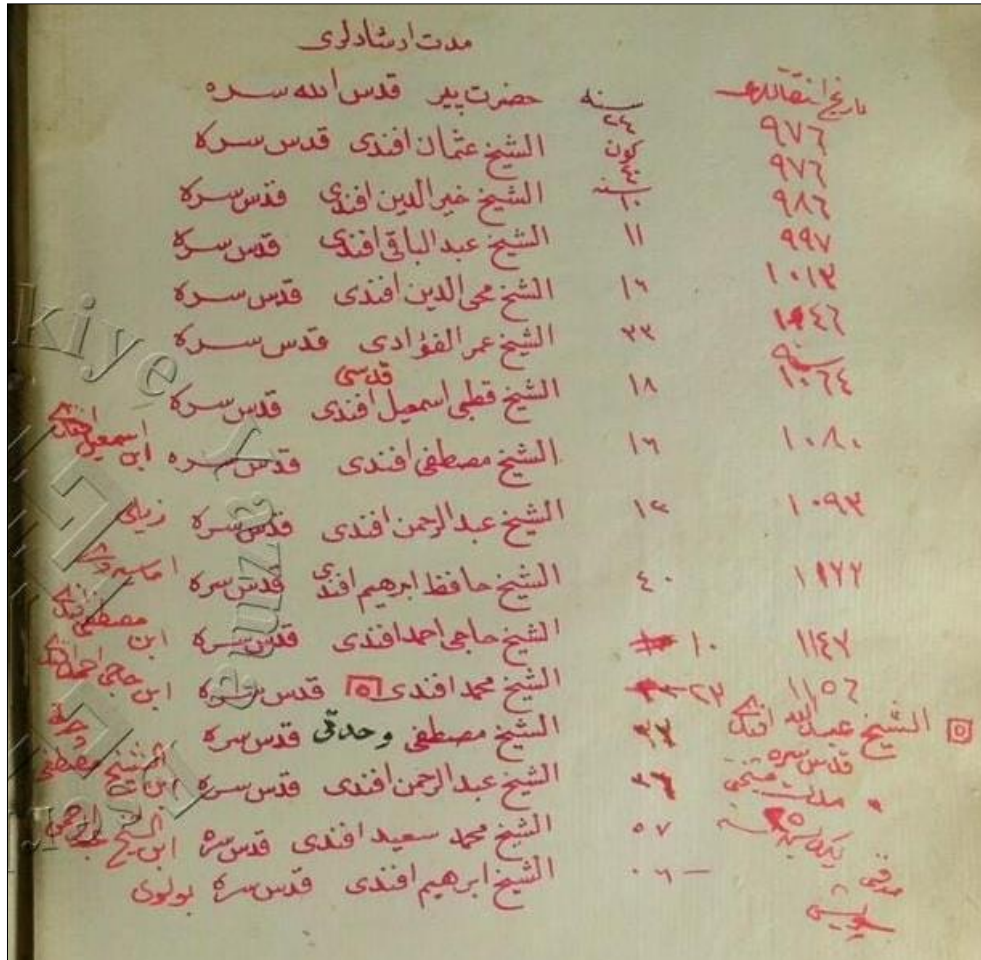

İşbu bin iki yüz on dört senesinde şevvâl-i şerîfin beşinci günü yevm-i Cuma saat beşte kerâmetli postnişin Hafız Eşşeyh Mustafa Efendi'nin oğlu Eşşeyh Esseyid Hafız Abdurrahman Efendi³¹ iclas-ı postnişin olduğu kayd olundu. 5 Şevval 1214.

İşbu mine'l fakir el hakir Derviş Elhac Hüseyin Boyabadî afâanhü.

İşbu bin üç yüz on dört senesi mah-ı şevvâl-ı şerîfin on beşinci Cuma gecesi merhum Şeyh Seyyid Hafız Mehmed Said Efendi ibn Seyyid Eşşeyh Seyyid Hafız Abdurrahman Efendi hazretlerinin necli Eşşeyh Hafız Mehmed Ataullah Efendi postnişin olduğu kayd olundu. 15 Şevvâl 1314.

EK-5³²:

Şeyhin adı	Müddet-i irşâdları. Sene.	Tarih-i intikalleri
حضرت پیر قدس الله سره	24	976
الشيخ عثمان افندي قدس سره	10	976
الشيخ خير الدين افندي قدس سره	11	997
الشيخ عبد الباقي افندي قدس سره	16	1014
الشيخ محي الدين افندي قدس سره	24	1047
الشيخ عمر الفوازي قدس سره	18	1074
الشيخ قطبي اسمعيل افندي قدس سره	16	1080
الشيخ مصطفى افندي قدس سره	19	1094
الشيخ عبد الرحمن افندي قدس سره	40	1122
الشيخ حافظ ابراهيم افندي قدس سره	10	1147
الشيخ حاجي احمد افندي قدس سره	24	1152
الشيخ محمد افندي قدس سره	24	1152
الشيخ مصطفى وحدي قدس سره	24	1152
الشيخ عبد الرحمن افندي قدس سره	24	1152
الشيخ محمد سعيد افندي قدس سره	24	1152
الشيخ ابراهيم افندي قدس سره	24	1152

Şeyhin adı	Müddet-i irşâdları. Sene.	Tarih-i intikalleri
Hazret-i Pir Kaddesallâhu sirrahu	24	976

³¹ Derkenarda "Peder-i azizim hal-i hayatında intikal-i dar-ı bekaya gün 29" yazmaktadır.

³² Bu belge Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesinde yer alan Şeyh Abdurrahman Zili'nin "Vasiyetname" adlı yazma eserinin içinde yer alır. No: 3670/14, varak no: 2976.

Osman Efendi	40 gün	976
Hayreddin Efendi	10	986
Abdûlbaki Efendi	11	997
Muhiddin Efendi	16	1013
Ömerü'l Fu'âdî	33	1046
İsmail Kudsî Efendi	18	1064
Mustafa Efendi	16	1080
Abdurrahman Efendi (Zileli)	13	1093
İbrahim Efendi (Amasyalı)	40	1133
Hacı Ahmed Efendi ibn Mustafa Efendi	10	1143
Mehmed Efendi ibn Ahmet Efendi	23	1156
Abdullah Efendi ³³	25	
Hafız Mustafa Vahdetî Efendi	33	
Hafız Abdurrahman Efendi ibn Mustafa Vahdeti	36	
Mehmed Said Efendi ibn Abdurrahman Efendi	57	
İbrahim Efendi (Bolulu)	6,5	

EK-6: Şeyh Ataullah Armay Efendi

³³ Metinde Abdullah Efendi'nin adı unutulduğu için sağ tarafa ayrıca bilgisi yazılmıştır: "Eşşeyh Abdullah Efendi kuddise sırruhu. Müddet-i meşihati 25 sene. Medfeni Süveys.

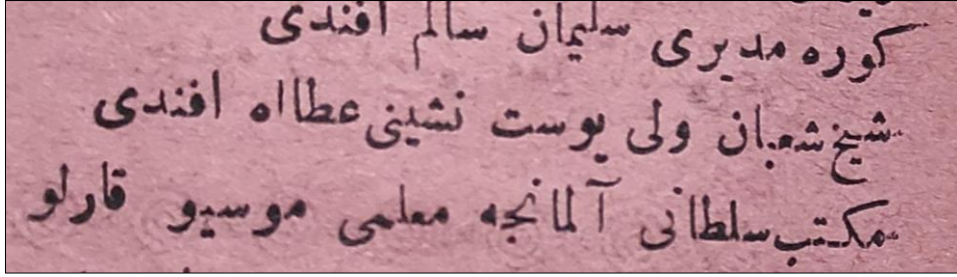
EK-7:

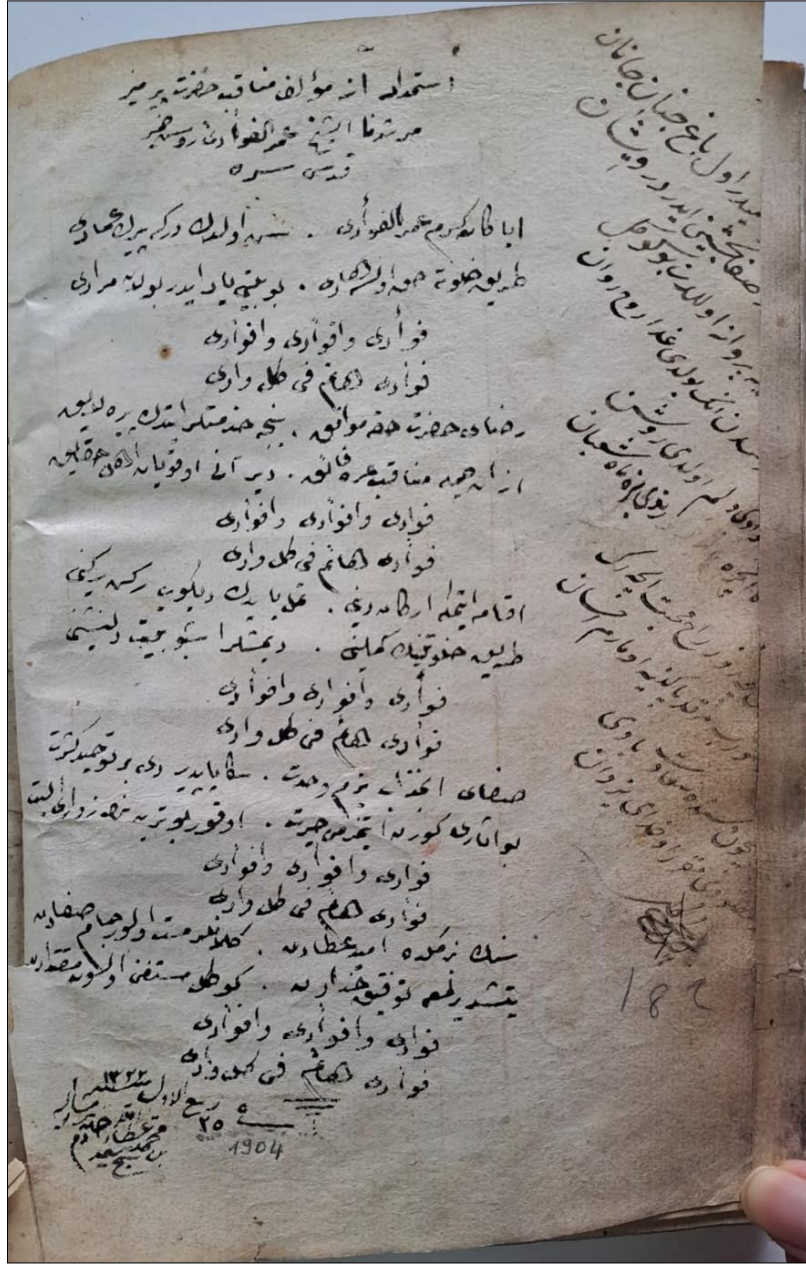
EK-8: İstiklal Mahkemesi Azası ve Vilayet Erkanı

EK-9: Tiraje dergisi abone listesi

EK-10: Beş numaralı şiirin tıpkı basımı.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı: Bu yazı bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için gerekli belgelere ulaşmamış sağlayıp destek olan Fazıl Çifçi ve Melih Kuyulu'ya teşekkür ederim.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu çalışmada potansiyel bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için Etik Kurul Belgesi gerekmemektedir.